

уставних система држава—чланица ЕУ. Једном Американцу може изгледати чудно да се одлуке уставних и редовних судова различитих држава међусобно цитирају, понекад и у погледу питања која се не тичу њиховог чланства у ЕУ. Често се одлуке доносе и на другим језицима, срочене паралелно изворном тексту. То су само неки од практичних показатеља настајања европске правне области.

Занимљиво је да тзв. европски референдуми, који су до данас одржани приближно четрдесет пута, одражавају како гледишта народа дотичних држава, тако и њиховог окружења. На пример, одлука о референдуму о приступању ЕУ у Републици Чешкој одржана је у оквиру савеза четири средњоевропске земље у коме су се, наводно, премијери Републике Чешке, Словачке, Пољске и Мађарске сагласили 2002. године да ће Мађари, као међу њима најпроевропскије оријентисани, гласати први, док ће неповерљиви Чеси гласати последњи. Према студији IRI, Европски извештај о растућој важности иницијатива и референдума у европским интегративним процесима 2002, тиме се желело постићи да се понови домино ефекат из гласања 1994. (Аустрију су следиле Финска, Шведска и Норвешка). Скорији пример је грчка финансијска криза, која је зависила не само од корака које ће предузети државе у европском систему већ и од тога да ли ће Савезни уставни суд, у коме је оспорен релевантни закон о финансијској помоћи Грчкој, потврдити кораке Немачке као уставне од које је зависио успех целог пројекта, јер је Немачка требало да обезбеди 22,4 милијарди евра, од укупне суме од 80 милијарди евра. То се и десило. Насупрот томе, једном Европљанину може бити необично да се расправља о томе да ли страна правна гледишта треба цитирати и користити у САД, што се може схватити као посебно истицање правне сегрегације. (Захтев за искључивим ослањањем на изворе енглеског уставног и обичајног права). Да не спомињемо да поред обавезујућих одлука органа ЕУ, постоји и Европски суд за људска права, у погледу којег је Република Чешка 2004. увела нову процедуру – обнављање поступка пред Уставним судом на основу потврдне одлуке ЕСЉП у кривичним питањима. У овом случају однос је такав да у обновљеном поступку Уставни суд поступа на основу правног мишљења међународног трибунала.

Као што сам већ рекао, не желим да пропустим да нагласим повод нашег сусрета на овом нивоу, а то је 50-годишњица уставног судства у Србији. Поменућу неке од околности које су биле значајне чак и за Републику Чешку, јер је југословенско искуство допринело да 27. октобра 1968. године, уставно судство доспе макар и само у текст уставног закона о чехословачкој федерацији. Иако су те одредбе остале само слово на папиру све до 1992. године, чак је и то данас веома важно. Парадоксално, чешки Уставни суд заснива свој престиж на чињеници да у ери комунизма, након угушења „прашког пролећа“ 1968. године, није било могуће применити нову уставну регулативу због отпора нове владе.